Naisten juomatavat mies- ja naisvaltaisilla aloilla

Elina Haavio-Mannila — Kaisa Kauppinen-Toropainen — Irja Kandolin

Yleinen alkoholinkulutuksen kasvu on Euroopassa — mutta ei Suomessa — kääntynyt laskuun 1980-luvun lopulla. Tähän asti alkoholinkäyttö lisääntyi eniten kaikenikäisten naisten ja alle 24-vuotiaiden nuorten keskuudessa. Nyt sen sijaan molempien sukupuolien ja eri ikäryhmien juomatavat muuttuvat samanaikaisesti.

Neljässä Pohjoismaassa (Ruotsi, Norja, Suomi ja Islanti) on erotettu neljä naisten alkoholinkäyttötyyppiä: täysraittius, perinteinen naisellinen juomatapa, uusi naisellinen juomatapa ja miehinen juomatapa. Jaottelun ovat esittäneet Margaretha Järvinen ja Hildigunnur Ólafsdóttir (1989) vuonna 1979 tehdyn yhteispohjoismaisen alkoholitutkimuksen aineiston pohjalta (Hauge & Irgens-Jensen 1981). Yleensä vanhemmat naiset kuuluvat kahteen ensin mainittuun tyyppiin ja nuoremmat naiset jälkimmäisiin.

Raittiiksi määriteltiin tutkimuksessa naiset, jotka eivät olleet käyttäneet mitään alkoholijuomia (olutta, viiniä tai väkeviä) tutkimusta edeltäneiden 12 kuukauden aikana. Täysraittiita oli 23 prosenttia suomalaisista, 26 prosenttia islantilaisista, 20 prosenttia norjalaisista ja 15 prosenttia ruotsalaisista 20—69-vuotiaista naisista. Perinteiselle naiselliselle juomatavalle oli ominaista erittäin vähäinen alkoholinkäyttö. Tähän tyyppiin kuuluvat naiset nauttivat alkoholia pari kertaa vuodessa ja hyvin vähän kerrallaan (lasillinen viiniä tai yksi annos väkeviä tai vähemmän). Näin ollen heidän vuosikulutuksensakin jää alhaiseksi. He eivät myöskään oman ilmoituksensa mukaan koskaan ole olleet päihtyneitä. Tätä tyyppiä noudattavat naiset juovat pääasiassa viiniä tai väkeviä, mutta eivät lainkaan olutta.

Uusi naisellinen juomatapa on perinteisen tavan täyteläisempi versio. Tähän tyyppiin kuuluvat naiset käyttävät alkoholia pari kertaa kuukaudessa ja suurempia määriä kerrallaan (2—3 lasillista viiniä tai 2—3 annosta väkeviä). Siten heidän vuosikulutuksensakin on suurempi. Uutta naisellista juomatapaa noudattavat naiset päihtyvät oman ilmoituksensa mukaan toisinaan (pari kertaa vuodessa). Silti sekä perinteistä että uutta naisellista juomatapaa noudattavat naiset suhtautuvat hyvin kontrolloidusti alkoholiin. He ovat rajoitetun alkoholinkäytön kannalla ja suhtautuvat lähes kielteisesti päihtymiseen. Yleisesti ottaen uusi naisellinen juomatapa on tavallisin Ruotsissa ja Norjassa sekä kaikkien tarkasteltujen Pohjoismaiden nuorimmissa naisryhmissä. (Tanska ei ollut mukana tutkimuksessa.)

Miehiselle juomatavalle on tyypillistä, että alkoholia käytetään suurempia määriä kerrallaan (4 annosta väkeviä tai enemmän tai 1—3 pullollista olutta). Tähän tyyppiin kuuluvat naiset eivät kuitenkaan käytä alkoholia useammin kuin uutta naisellista juomatapaa noudattavat naiset. Viini ei tämän ryhmän keskuudessa ole automaattisesti suosituin alkoholijuoma, vaan valikoima on laajempi. Väkeviä suositaan hieman enemmän, ja olut on yhtä suosittu kuin viini. Kaiken kaikkiaan miehinen juomatapa on yleisin nuorimman ikäryhmän (alle 30-vuotiaat) ja islantilaisten ja suomalaisten naisten keskuudessa.

Naisten juomatavoissa on jonkin verran eroja neljän tutkitun Pohjoismaan välillä, mutta yleisesti ottaen ne ovat melko samanlaisia. Kaikkien maiden naisille tyypillisin tapa käyttää alkoholia on juoda viiniä pari kertaa vuodessa. Uusi naisellinen juomatapa on tavallisin ruotsalaisten ja norjalaisten naisten keskuudessa. Miehinen juomatapa taas on yleistynyt eniten islantilaisten ja suomalaisten nuorten naisten keskuudessa (Järvinen & Ólafsdóttir 1989). Kokonaisuudessaan kaikkien tutkittujen maiden naisten alkoholin vuosikulutus on hyvin alhainen.

Täysraittius naisten keskuudessa on vuosien

mittaan vähentynyt. Vuoden 1968 suomalaisessa juomatapatutkimuksessa 43 prosenttia 15—69-vuotiaista suomalaisnaisista luokiteltiin täysin raittiiksi, toisin sanoen he eivät oman ilmoituksensa mukaan olleet käyttäneet mitään alkoholijuomia tutkimusta edeltäneiden 12 kuukauden aikana. Vuonna 1976 täysraittiiden naisten osuus oli laskenut 20 prosenttiin, mutta nousi hieman (27 prosenttiin) vuoteen 1984 mennessä. Miesten kohdalla ei vastaavanlaisia eroja ole eri vuosina ilmennyt. Kaikkina tutkimusvuosina noin yksi mies kymmenestä on määritelty täysin raittiiksi (Sulkunen 1985). Myös Ruotsissa raittius naisten elämäntapana on häviämässä. Vuonna 1979 ei 15 prosenttia ruotsalaisnaisista ollut käyttänyt alkoholia vuoteen ennen tutkimusta. Nuorimman ikäryhmän naisista vain 10 prosenttia oli täysin raittiita.

NAISTEN JUOMATAPOJEN SELITYSYRITYKSIÄ

Tässä artikkelissa tutkitaan naisten juomatapoja työpaikan ja ammatin sukupuolirakenteen mukaan. Kysytään, omaksuvatko miesvaltaisissa ammateissa ja työpaikoissa työskentelevät naiset miehisen juomatavan. Näiden naisten juomatapoja verrataan naisvaltaisilla aloilla työskentelevien naisten juomatapoihin. Oletuksena on, että perinteisissä naisten ammateissa toimivat naiset noudattavat perinteistä naisellista juomatapaa, jota luonnehtii vähäinen alkoholinkäyttö. Sen sijaan miesvaltaisten alojen naisten odotetaan noudattavan miehistä juomatapaa. Tarkoituksena on myös tutkia joidenkin työhön liittyvien tekijöiden, mm. sukupuolisen ahdistelun ja aikapaineiden, ja muutamien yksilöllisten piirteiden, mm. sukupuoliroolisuuntautumisen, vaikutuksia alkoholinkäyttöön.

Ennen tulosten esittämistä tarkastelemme aikaisempia tutkimuksia ja niissä esiin tulleita yhteyksiä naisten alkoholinkäytön ja psykososiaalisten tekijöiden välillä. Keskitymme erityisesti tekijöihin, jotka olivat mukana omassa analyysissämme.

Sukupuoliroolit biologisessa ja sosiaalisessa uusintamisessa

Suomessa naiset juovat viidenneksen kaikesta kulutetusta alkoholista (Yhdysvalloissa neljänneksen). Naisten alhainen osuus alkoholinkulutuksesta on yhdistetty heidän erityisasemaansa biologisessa ja sosiaalisessa uusintamisessa. Alkoholinkäytön vaikutuksia syntymättömään lapseen on tutkittu enemmän kuin alkoholin vaikutuksia naisten omaan terveyteen ja hyvinvointiin. Lisäksi naiset on useimmissa yhteiskunnissa sosiaalistettu hoivarooleihin, joissa he vastaavat uusintamisesta ja täten myös toimivat itse sosiaalistajina. Yleisesti ylläpidetyt sukupuolirooliodotukset estävät naisten siirtymistä ei-traditionaalisiin rooleihin monilla elämän aloilla; tämä koskee myös alkoholinkäyttöä. Tällaiset stereotypiat saattavat olla peräisin naisten uusintamisrooleihin kohdistuvista vaatimuksista. Useimmat naiset ovat sisäistäneet odotukset ja rajoittavat alkoholinkäyttöään voidakseen paremmin täyttää sosiaalisesti määräytyneet roolinsa lasten, vammaisten, sairaiden, vanhusten ja omien perheidensä ja miestensä hoivaajina.

Naisten sisäistetty alkoholinkäytön säätely tuli selvästi esille Genevieve Knupferin (1964) tutkimuksessa San Franciscon seudulla. Hän havaitsi, että naiset pitäytyivät miehiä useammin juomistiheyttä, juodun alkoholin määrää ja päihtymisen paheksumista säätelevissä sosiaalisissa normeissa. Sekä miesten että naisten mielestä se, että nainen juo liikaa, on paljon pahempaa kuin se, että mies juo liikaa. Samantapaisia tuloksia saatiin Washingtonin osavaltiossa tehdyssä uudemmassa tutkimuksessa (Ridlon 1988). Tutkimuksen mukaan sekä miehet että naiset kaikissa ammattiasemissa tuomitsivat herkemmin naisten kuin miesten päihtymisen. Myös suomalaisessa tutkimuksessa, joka tehtiin 1982, 30 prosenttia naisista koko 18—64-vuotiasta väestöä edustavassa otoksessa oli samaa mieltä seuraavan väittämän kanssa: "On pahempi, jos nainen juo liikaa kuin jos kyseessä on mies." Vuonna 1988 väittämän kanssa samaa mieltä oli enää 22 prosenttia naisista. Vaikka tällaiset mielipiteet ovat vähentyneet, kaksinaismoralistisia asenteita naisten alkoholinkäytöstä löytyy yhä.

Suomalaisia ja neuvostoliittolaisia nuoria

perheitä koskeneen tutkimuksen mukaan vaimo kontrolloi miehensä juomatapoja useammin kuin mies vaimonsa (Holmila 1987). Tutkimus osoitti, että naiset reagoivat kielteisesti miehensä juomiseen silloinkin, kun miehen alkoholinkäyttö ei ollut liiallista eikä osoittanut alkoholismin merkkejä. Miehet eivät yleensä pyrkineet kontrolloimaan vaimonsa alkoholinkäyttöä. Marja Holmilan mukaan naisten juominen oli sisäisen mutta miesten taas ulkoisen kontrollin varassa.

Sosioekonominen asema ja työtyyppi

Naisten juomatapoihin vaikuttavat monet työhön liittyvät tekijät, kuten asema työpaikalla, sosioekonominen asema, työtyyppi ja työn organisaatio, ts. aikapaineet ja työaikajärjestelyt. Työelämässä mukana olevat naiset käyttävät yleensä enemmän alkoholia kuin naiset, jotka ovat työelämän ulkopuolella, ts. kotirouvat, opiskelijat, työttömät ja eläkeläiset (Johnson 1982; Fillmore 1984; Wilsnack & al. 1984; Ahlström 1985). Tutkituissa neljässä Pohjoismaassa raittiiden osuus työelämän ulkopuolella olevien naisten keskuudessa oli kaksin- tai kolminkertainen työssä käyviin verrattuna (Järvinen & Ólafsdóttir 1989).

Kun naisten juomatapoja on tutkittu sosiaaliryhmittäin, on havaittu, että ylemmät ja alemmat toimihenkilönaiset juovat useammin kuin työntekijänaiset. Suomessa 1984 tehdyssä tutkimuksessa alkoholia usein käyttävien naisten, ts. vähintään kaksi kertaa viikossa juovien, osuus ylemmistä toimihenkilöistä oli 23 prosenttia, alemmista toimihenkilöistä 12 prosenttia, työntekijöistä 5 prosenttia ja maanviljelijöistä vain 2 prosenttia. Vähintään kerran kuukaudessa päihtyvien naisten osuus vaihteli neljän ja seitsemän prosentin välillä sosiaaliryhmästä riippuen. Korkeimmillaan se oli työntekijänaisten ryhmässä (Ahlström 1985). Yleisestikin ylempiin sosiaaliryhmiin kuuluvat miehet ja naiset juovat Pohjoismaissa verrattain usein, mutta eivät humalaan asti. Työväenluokalle sen sijaan on tyypillistä, että juodaan harvoin, mutta suurempia määriä kerrallaan, ts. kunnes tullaan humalaan.

Vuonna 1985 tehdyn norjalaisiin naisiin kohdistuneen tutkimuksen mukaan sen paremmin stressillä kuin psyykkisillä ongelmillakaan ei ollut itsenäistä vaikutusta siihen, kuinka usein kokopäivätyössä käyvät naiset käyttivät alkoholia, kun siviilisäädyn, iän, perheen tulojen, alle 7-vuotiaiden lasten hoidon ja alueen väestötiheyden vaikutukset oli vakioitu (Hammer & Vaglum 1989). Tulokset eivät tukeneet hypoteesia, jonka mukaan alkoholi olisi stressaavissa olosuhteissa olevien naisten selviytymiskeino. Tutkijoiden mielestä saattaa kuitenkin olla joitakin naisten alaryhmiä, jotka reagoivat stressiä aiheuttaviin tilanteisiin nostamalla alkoholinkulutustaan. Stressihypoteesiä tulisikin käyttää jatkossa, jotta tällaiset ryhmät kyettäisiin löytämään.

Työn sukupuolen mukainen eriytyminen ja ammatilliset alakulttuurit

Kuten tiedetään, miehet ja naiset tekevät erilaisia töitä. Työmarkkinat ovat voimakkaasti eriytyneet sukupuolen mukaan. Vuonna 1986 noin puolet kaikista suomalaisista työssä käyvistä miehistä ja naisista toimi ammateissa, joissa 90—100 prosenttia ammatinharjoittajista oli omaa sukupuolta. Noin 10 prosenttia molemmista sukupuolista oli aloilla, joiden sukupuolirakenne oli tasapainoisempi; oman sukupuolen osuus vaihteli 40 ja 60 prosentin välillä. Vain kuusi prosenttia naisista ja neljä prosenttia miehistä työskenteli ammateissa, joissa oman sukupuolen osuus oli alle 20 prosenttia (Kauppinen-Toropainen & al. 1988; Kauppinen-Toropainen & al. 1989). Tilanne on paljolti samanlainen myös muissa Pohjoismaissa (Nordic Council of Ministers 1988).

Useimmat ammatit ovat niin voimakkaasti yhden sukupuolen dominoimia, että syntyy helposti sukupuoleen liittyviä stereotypioita. Feminiinisiksi leimautuneita ammatteja ovat esimerkiksi opettajan työ, sairaanhoito ja toimistoala. Vastaavasti maskuliinisina pidettyjä ammatteja ovat teknikko, johtaja, insinööri ja poliisi (Kauppinen-Toropainen 1987).

Vaikka lääketiede onkin naisistumassa Suomessa niin kuin muuallakin, naislääkärit ovat yhä vähemmistönä. Suomessa noin kolmasosa lääkäreistä on naisia (Kauppinen-Toropainen & al. 1988). Insinöörin ammatti on vielä miesvaltaisempi: alle 10 prosenttia insinööreistä on naisia. Silti noin kolmasosa suomalaisista arkkitehdeistä on naisia. Poliiseista naisia

on alle kaksi prosenttia. Joidenkin ammattien sukupuolirakenteissa on kulttuurien välisiä eroja (esimerkiksi hammaslääketiede on Suomessa naisvaltainen, mutta monissa muissa länsimaissa miesvaltainen). Silti työelämän sukupuolen mukaista eriytymistä kuvaavat luvut ovat hämmästyttävän samanlaisia eri maissa (Nordic Council of Ministers 1988; Reskin & Hartman 1986; Gutek 1985).

Henkilöitä, jotka edustavat työpaikallaan vähemmistönä olevaa sukupuolta, kutsutaan ainokaisiksi (tokens). Termi on peräisin Rosabeth Kanterilta (1977). Ainokaiset saattavat kokea stressiä asemansa vuoksi, koska enemmistöryhmä pitää heitä ulkopuolisina tai sukupuolensa edustajina eikä yksilöinä. Ainokaiset saattavat myös joutua erityishuomion ja sukupuolisen ahdistelun kohteiksi, mikä voi aiheuttaa "ainokaisstressiä". Tällaisia tuloksia on saatu sekä Suomessa että muualla (MacKinnon 1979; Gutek 1985; Haavio-Mannila & al. 1988; Kauppinen-Toropainen & al. 1989). Koska naiset reagoivat herkemmin kuin miehet työpaikkansa ilmapiiriin (Kauppinen-Toropainen 1987), erikoiskohtelu ja sukupuolinen häirintä saattavat aiheuttaa psyykkistä stressiä ja tyytymättömyyttä sekä johtaa lisääntyneeseen alkoholinkäyttöön naisten keinona tulla toimeen stressaavan työtilanteensa kanssa.

Muutamien viimeaikaisten pohjoismaisten tutkimusten mukaan miesvaltaisissa ammateissa ja työpaikoissa työskentelevät naiset käyttivät enemmän alkoholia kuin naisvaltaisten alojen naiset (Haavio-Mannila 1987; Hammer & Vaglum 1989). Ammatin tai työpaikan sukupuolirakenteella ei ollut samanlaista vaikutusta miesten alkoholinkäyttöön. T. Hammer ja P. Vaglum kommentoivat tulosta seuraavasti (1989, 14):

"Ammatin ja alkoholinkulutuksen välillä on selvä yhteys, joskin se on erilainen miehillä ja naisilla. Miesvaltaisissa ammateissa toimivien naisten suurempi alkoholinkulutus verrattuna perinteisissä naisten ammateissa työskenteleviin naisiin saattaa johtua työpaikkakulttuurin vaikutuksesta. Syynä voi kuitenkin olla myös se, että erilaisiin ammatteihin valikoituu erilaisia naisia. Tämän yhteyden tutkimiseksi tarvittaisiin pitkittäisleikkausaineistoa, ja erityisesti tulisi keskittyä persoonallisuuteen, perhesuhteisiin ja sosiaalisiin verkostoihin."

Paula B. Johnson kommentoi naisten juomatapojen ja ammatin sukupuolirakenteen yhteyttä seuraavasti (1982, 95):

"Vaikkakin naisille tarjoutuu ei-traditionaalisissa työrooleissa runsaasti mahdollisuuksia toteuttaa itseään, tosiasiaksi jää, että naiset saattavat näissä rooleissa kokea enemmän stressiä perinteisesti ajattelevien ja naisia ainoastaan traditionaalisissa rooleissa näkemään tottuneen yhteiskunnan taholta. Tällainen stressi voi johtaa liialliseen juomiseen ja lisääntyneeseen alkoholin väärinkäyttöön. Lisääntynyt alkoholinkulutus saattaa myös johtua siitä, että ei-traditionaalisissa rooleissa naiset omaksuvat työtovereiltaan erilaisia normeja."

Johnsonin mukaan naisten juomatavat ei-traditionaalisissa ammateissa ja työympäristöissä liittyvät erityiseen stressiin, joka johtuu heidän ainokaisasemastaan ja/tai mukautumisestaan uusiin, miesvaltaisen työympäristön normeihin. Jatkossa viittaamme näihin kahteen ilmiöön termeillä "ainokaisstressi" ja "työtoverien vaikutus".

Kaisa Kauppinen-Toropainen havaitsi haastattelututkimuksessaan (1987), että ainokaisnaiset (insinöörit) kokivat enemmän sukupuolista ahdistelua ja häirintää kuin ainokaismiehet (lastentarhanopettajat) tai perinteisissä naisten ammateissa työskentelevät naiset (lastentarhanopettajat, sihteerit). Ainokaisnaiset tunsivat myös useammin olevansa sosiaalisesti eristäytyneitä ja ajattelivat useammin kuin ainokaismiehet, että heidät oli syrjäytetty ylennyksiä tai parempia työtehtäviä jaettaessa. (Alkoholinkäyttö ei sisältynyt hänen tutkimukseensa.)

Ammatilliset alakulttuurit ja työtoverien vaikutus

Tutkimustulosten mukaan alkoholinkulutukseen vaikuttavat voimakkaasti myös erilaiset ammatti- ja työpaikkakulttuurit. Ryhtymättä sen tarkemmin esittelemään lukuisia tutkimuksia eri ammattien eroista alkoholin aiheuttamien sairauksien ja alkoholikuolleisuuden suhteen kannattaa mainita joitakin esimerkkejä korkean ja matalan riskin ammateista. Englannissa vuosina 1974—80 Wessexin psykiatrisiin sairaaloihin alkoholin takia otettujen ja samoina vuosina maksakirroosiin kuolleiden osuudet olivat korkeimmillaan sellaisilla ammattiryhmillä kuin esiintyjät, johtajat, lääkärit, toimittajat, kokit ja tarjoilijat

(Slattery & al. 1986). Kahdeksan 22:sta korkean riskin ammatista liittyi ruokaan, juomiin ja majoitusteollisuuteen, neljä liittyi rakennusteollisuuteen ja kolme terveydenhoitopalveluihin. Matalan riskin ammateille olivat tyypillisiä pienehköt tulot, se, että työpaikalla ei oltu tekemisissä alkoholin kanssa, sekä ruumiillista työtä ja välitöntä valvontaa edellyttävä työ.

Työn aikapaineet voivat aiheuttaa stressiä, jota saatetaan yrittää lievittää lisäämällä alkoholinkäyttöä. Kuten Robert Karasek (1989) on huomauttanut, stressaavin työtilanne syntyy, kun kireä aikataulu yhdistyy autonomian puutteeseen. Aikapaineet olivat suurimpia stressin aiheuttajia vuonna 1986 tutkittujen suomalaisten lääkäreiden mielestä (Äärimaa & al. 1988). Tutkimuksesta kävi myös ilmi, että subjektiiviset stressin ja burnoutin tuntemukset olivat lääkäreillä yhteydessä lisääntyneeseen alkoholinkulutukseen (Juntunen & al. 1988). Alkoholinkäytössä stressin lievittämiseen löytyi eroja sukupuolten välillä: mieslääkärit käyttivät huomattavasti useammin kuin naispuoliset kollegat alkoholia lievittääkseen stressiä.

Tärkeiden kanssaihmisten eli perheenjäsenten, vertaisten, työtoverien ja muiden työn kautta tuttujen vaikutus juomiskäyttäytymiseen on todettu monissa tutkimuksissa (Allardt 1957; Bruun 1959; Skog 1973; Keil 1978; Haavio-Mannila 1981; Wilsnack & al. 1984; Hilton 1987; Holmila 1987; Kaprio & al. 1987). L. J. Beckmanin ja P. E. Bardsleyn (1981) tutkimuksen mukaan sosiaaliset syyt (ts. halu olla seurallinen, jonkin erityisen tapauksen juhliminen, hyvästä ateriasta nauttiminen ystävien kanssa) olivat etusijalla naisten "normaalissa" tai jokapäiväisessä alkoholinkäytössä. Sen sijaan naiset, joilla oli ongelmia alkoholinkäytössään, perustelivat usein toistuvaa juomistaan psyykkisillä (ts. tunsivat olevansa vailla valtaa, eivät tunteneet hallitsevansa asioita, tunsivat itsensä riittämättömiksi, ujoiksi tai vihaisiksi) tai eskapistisilla syillä (ts. tunsivat itsensä masentuneiksi, yksinäisiksi, stressaantuneiksi).

Yhdysvalloissa opiskelijoita koskeneessa tutkimuksessa (Mooney & al. 1987) havaittiin, että miesopiskelijat, jotka oman ilmoituksensa mukaan joivat useammin kuin muut, odottivat juomisen seurauksina enemmän sosiaalista ja fyysistä mielihyvää, positiivisia muutoksia ja suurempaa seksuaalista mielihyvää. Naisopiskelijoilla taas usein toistuva alkoholin juominen liittyi odotuksiin, että alkoholi vähentäisi jännittyneisyyttä. Usein juovat naiset käyttivät alkoholia enimmäkseen vähentääkseen negatiivisia tunteita eli jännittyneisyyttä ja sosiaalisia pelkoja. Pohjoismaissa miesten juominen liittyy useammin kuin naisten julkisempiin, jollain tavalla epätavallisiin tai vapaa-aikaan liittyviin tilanteisiin (Järvinen & Ólafsdóttir 1989).

Suomalaisten tutkimusten (Simpura 1985, 96) mukaan naiset juovat yksin harvemmin kuin miehet. Tämä voidaan tulkita kolmella eri tavalla: 1) naiset pitävät yksin juomista osoituksena "alkoholiongelmasta" ja/tai 2) naiset ovat sosiaalisempia kuin miehet ja/tai 3) yksin juominen on merkki ongelmajuomisesta, joka on yleisempää miesten keskuudessa (Ahlström 1989).

Työtovereiden ja kollegojen vaikutusta naisten juomatapoihin ei ole laajalti tutkittu. Joitakin tuloksia alkoholin lisääntyneestä merkityksestä työhön liittyvissä tilanteissa on raportoinut Michael E. Hilton (1987). Kahdessa Yhdysvalloissa tehdyssä valtakunnallisessa tutkimuksessa vuosilta 1964 ja 1984 tiedusteltiin mm. alkoholijuomien tarjoilemista neljässä sosiaalisessa tilanteessa: työtovereiden, naapureiden, paikallisen kirkon jäsenten ja läheisten ystävien tapaamisessa. Eniten nousi niiden vastaajien osuus, jotka kohdassa, jossa alkoholia ilmoitettiin tarjotun ainakin puolet ajasta, merkitsivät kyseessä olleen työtovereiden tapaamisen. Miehillä osuus nousi vuoden 1964 41 prosentista 56 prosenttiin vuonna 1984 ja naisilla 32 prosentista 53 prosenttiin. Alkoholia tarjottiin useammin sosiaalisissa tilanteissa, joissa työtoverit tapasivat toisiaan, kuin läheisten ystävien, naapureiden tai kirkon toiminnan yhteydessä tutustuneiden tavatessa. Hilton kirjoittaa (1987, 495):

"Näistä neljästä tilanteesta kaikkein mielenkiintoisimmiksi nousivat monella tapaa työtovereiden tapaamiset. Työtovereiden keskinäistä juomista tulisikin tutkia enemmän. Tällainen tutkimus olisi hyvä aloittaa pyytämällä vastaajia pitämään kirjaa viimeaikaisista juomistilanteistaan. Ainakin seuraavat neljä muuttujaa tulisi sisällyttää tutkimukseen: 1) ovatko työtoverit, joiden seurassa vastaaja juo, läheisiä ystäviä vai ainoastaan

tuttavia, 2) missä määrin juomistilanteen katsotaan kuuluvan työvelvollisuuksiin (esim. asiakkaiden viihdyttäminen), 3) kuuluuko työtovereiden ryhmään vain yhden sukupuolen edustajia vai onko kyseessä sekaryhmä, 4) ovatko ryhmän jäsenet asemaltaan saman- vai eriarvoisia."

Mieskollegojen vaikutus naisten juomatapoihin edustaa Hiltonin mainitsemien tilanteiden kolmatta kohtaa. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on vastaavasti selvittää, omaksuvatko naiset miehisen juomatavan työskennellessään miesten kanssa. Pienentyvätkö sukupuolten väliset erot alkoholinkäytössä, kun virallinen ja epävirallinen vuorovaikutus naisten ja miesten välillä työssä lisääntyy? Matkivatko miesvaltaisissa työympäristöissä työskentelevät naiset miehistä juomatapaa päästäkseen mukaan miesten epävirallisiin verkostoihin?

Sukupuoliroolisuuntautuminen

Joidenkin tutkimusten mukaan naisilla, joista tulee ongelmajuojia, ei ole selkeää feminiinistä sukupuoli-identiteettiä. Sharon Wilsnack (1973) viittasi tähän käsitteellä häiriintynyt feminiininen identifikaatio, kun taas muut, kuten C. H. Hoar (1983), ovat käyttäneet sellaisia termejä kuin maskuliininen identifikaatio, voimakas samastuminen isään ja huono sopeutuminen aikuisen naisen rooliin. On kuitenkin runsaasti feinististä tutkimusta, jonka mukaan naisen onnistunut sopeutuminen saa alkunsa tasapainosta feminiinisen/hoivaavan ja maskuliinisen/jämäkän suuntautumisen välillä. Sandra Bem (1981) viittaa tähän tasapainoon käsitteellä androgynia. Hoar on huomauttanut, että naisten feminiinisen samastumisen puuttumiseen ei välttämättä liity tunne-elämän häiriöitä.

Urallaan menestyvät naiset ovat usein maskuliinisesti suuntautuneita (ts. aggressiivisia, itsenäisiä ja itsevarmoja) ja tämän vuoksi saavat persoonallisuustesteissäkin maskuliinisuutta osoittavia pistemääriä. Vastaava tulos saatiin myös edellä mainitussa Kauppinen-Toropaisen (1987) tutkimuksessa, jossa haastateltiin eteläsuomalaisia naispuolisia insinöörejä ja lastentarhanopettajia vuonna 1986. Kun aineistoa tarkasteltiin Bemin sukupuolirooliasteikkojen pohjalta rakennettuihin neljään luokkaan jaettuna (maskuliiniset, androgyyniset, feminiiniset ja eriytymättömät), naisinsinöörit olivat merkitsevästi useammin androgyynisiä tai maskuliinisia kuin naispuoliset lastentarhanopettajat. Kun nämä insinöörit myös pitivät työtään mielenkiintoisena ja haastavana ja saivat runsaasti tyydytystä työstään, naisten maskuliininen tai androgyyninen sukupuoliroolisuuntautuminen ja heidän miesvaltainen työroolinsa sopivat ilmeisen hyvin yhteen. Sukupuoliroolisuuntautumiseltaan feminiiniset tai eriytymättömät insinöörit olivat tyytymättömämpiä työhönsä, ja heillä oli enemmän subjektiivisia stressin oireita. Tämä tulkittiin osoitukseksi siitä, että naisten sukupuoliroolisuuntautuminen ja heidän ei-traditionaalinen työroolinsa eivät sopineet yhteen.

Tässä tutkimuksessa käytetään sukupuoliroolisuuntautumisen mittarina Bemin testin lyhyttä versiota (Bem 1981). Tutkimme, vaihteleeko naisten alkoholinkulutus sukupuoliroolisuuntautumisen ja työpaikan ja ammatin sukupuolirakenteen mukaan. Mielestämme ei ole mitään syytä, miksi naisten androgyynisen tai maskuliinisen sukupuoliroolisuuntautumisen tulisi automaattisesti johtaa ongelmajuomiseen. Jos maskuliiniset tai androgyyniset naiset käyttävät useammin alkoholia kuin feminiinisiin tai eriytymättömiin lukeutuvat naiset, syynä voi olla se, että alkoholinkäyttö kuuluu heidän jännittävämpään ja itsenäisempään elämäntyyliinsä. Lisäksi ei-traditionaalisissa työrooleissa olevat naiset ovat yleensä nuorempia kuin naiset keskimäärin (Kauppinen-Toropainen & al. 1989) ja, kuten totesimme, nuoret naiset käyttävät yleensä enemmän alkoholia kuin vanhemmat naiset. Ei-traditionaalisten naisten juomatavat saattavat olla seurausta monien tekijöiden yhteisvaikutuksesta: työtoverien vaikutuksesta, erikoiskohtelusta työpaikalla sekä itsenäisemmästä ja modernimmasta elämäntyylistä.

AINEISTO JA KÄSITTEET

Tutkimus perustuu vuonna 1986 Etelä-Suomessa toteutettuun kirjekyselyyn, johon vastasi 572 kuutta ammattiryhmää edustavaa naista. Kyselylomakkeet lähetettiin seuraaville satunnaisella otoksella valituille ammattiyhdistysten tai ammatillisten järjestöjen jäsenille: arkkitehdeille (vuonna 1985 naisten osuus oli 32

%), hammaslääkäreille (67 % naisia), kehitysvammahoitajille (92 % naisia), poliiseille (2 % naisia), teknikoille (10 % naisia) ja tarjoilijoille (80 % naisia). Vastausprosentti vaihteli naispoliisien 78 prosentista tarjoilijoiden 55 prosenttiin.

Selitettävinä muuttujina ovat juomistiheys ja alkoholinkäyttö stressin lievittämiseen. Juomistiheyttä mitattiin kysymyksellä "Nautitteko alkoholia (vaikka vain oluttilkan) päivittäin, pari kertaa viikossa, kerran viikossa, pari kertaa kuukaudessa, noin kerran kuukaudessa, noin kerran parissa kuukaudessa, 3—4 kertaa vuodessa, kerran pari vuodessa, harvemmin kuin kerran vuodessa, ei koskaan?". Keskimääräinen juomistiheys laskettiin antamalla päivittäin juoville naisille arvo 9, pari kertaa viikossa juoville arvo 8 jne. Ne, jotka eivät lainkaan käytä alkoholijuomia, saivat arvon 0. Käsite usein juova viittaa naisiin, jotka käyttävät alkoholia päivittäin tai pari kertaa viikossa. Juomistiheyttä käytettiin naisten alkoholiin suhtautumisen osoittimena, kuten Järvinen ja Ólafsdóttir (1989) ehdottavat.

Alkoholinkäyttöä stressin lievittämiseen mitattiin kysymyksellä "Kun olette vihainen, masentunut tai stressaantunut, kuinka usein käytätte seuraavia keinoja lievittääksenne tilannetta: juon alkoholia?". (Alkoholi mainittiin yhtenä vaihtoehtona listassa, jossa oli myös 11 muuta keinoa.) Vastausvaihtoehdot olivat "melkein aina", "usein", "joskus", "ei koskaan". Stressin lievittäminen juomalla ainakin joskus luokiteltiin alkoholin käyttämiseksi stressin lievittämiseen.

Analyysissä käytetyt yhdistetyt muuttujat on muodostettu seuraavasti:

Työn haastavuus -muuttujassa oli kuusi osiota. Vastaajia pyydettiin arvioimaan asteikolla yhdestä (ei lainkaan) neljään (paljon), kuinka paljon heidän työssään vaadittiin seuraavia ominaisuuksia ja taitoja: järjestelykykyä, suurten kokonaisuuksien hallintaa, oma-aloitteisuutta, itsenäisiä ratkaisuja, johtamistaitoa, vastuuta useiden henkilöiden työsuorituksista. Asteikon reliabiliteetti (Cronbachin Alpha) oli .80.

Työn aikapaineita kuvaava summamuuttuja koostui neljästä osiosta. Vastaajia pyydettiin arvioimaan, miten usein seuraavat seikat kuvasivat heidän työtään asteikolla yhdestä (hyvin harvoin) neljään (melkein aina): työni vaatii, että työskentelen hyvin nopeasti; työni sisältää määräaikoja ja/tai muita tiukkoja aikatauluja, jotka koskevat minua; minulla on työssäni liian paljon tekemistä. Neljäs osio perustui vastaukseen, joka annettiin asteikolla yhdestä (erittäin löyhä) neljään (erittäin kireä) kysymykseen "Millaiseksi arvioitte työssänne nykyisin edellytettävän työtahdin?". (Cronbachin Alpha oli .71.)

Työn sosiaalisia vaatimuksia tutkittiin kolmella osiolla. Vastaajia pyydettiin arvioimaan asteikolla yhdestä (ei lainkaan) neljään (paljon), miten hyvin seuraavat väittämät kuvasivat heidän työtään: toisista huolehtiminen, palvelualttius, toisten ongelmien ymmärtäminen. (Cronbachin Alpha oli .80.)

Huonoa työpaikan ilmapiiriä kuvaava summamuuttuja perustui seuraavien neljän kysymyksen kyllä-vastausten osuuksiin: "Onko työpaikallanne erilaisia ryhmittymiä tai klikkejä, jotka kyräilevät, riitelevät tai kilpailevat keskenään?" "Oletteko havainnut työtovereittenne keskuudessa kateellisuutta, jos joku on suoriutunut työssään hyvin ja menestynyt?" "Onko esimiehellänne suosikkijärjestelmä, jossa työtehtäviä tai etuuksia ei jaeta tehdyn työn perusteella, vaan henkilökohtaisten ominaisuuksien mukaan?" "Onko työpaikallanne henkilöä tai henkilöitä, jotka eristetään ja karkoitetaan muiden seurasta?". (Cronbachin Alpha oli .68.)

Sukupuolisen ahdistelun kohteeksi joutuminen määriteltiin sen perusteella, antoiko vastaaja vähintään yhden kyllä-vastauksen kuuden osion kysymykseen "Oletteko saanut osaksenne työssänne viimeksi kuluneiden 24 kuukauden aikana seuraavanlaista sukupuolista häirintää tai ahdistelua, jota ette ole itse aiheuttanut ettekä halunnut: raiskaus tai sen yritys tai seksuaalinen hyväksikäyttö; painostus yhdyntään tai vastaavaan sukupuoliseen toimintaan; kopelointi tai nipistely; sukupuolisesti vihjailevat katseet tai eleet; seksuaalisesti värittyneet kirjeet, puhelinsoitot tai pornoaineistot; härskit puheet, kaksimieliset vitsit, huomautukset tai kysymykset?".

Stressiä mitattiin asteikolla, joka oli rakennettu yhdestätoista osiosta. Vastaajia pyydettiin arvioimaan yhdestä (harvemmin kuin kerran pari kuukaudessa tai ei koskaan) viiteen

Taulukko 1. Alkoholijuomien (vaikka vain lasillinen olutta) nauttimistiheys suomalaisten 15—69-vuotiaiden naisten keskuudessa 1984 ja tämän tutkimuksen kuudessa ammattiryhmässä 1986, %

juomistiheys	kaikki naiset	kuuden ammattiryhmän naiset						
		arkkitehdit	teknikot	poliisit	hammas-lääkärit	sairaan-hoitajat	tarjoilijat	yhteensä
ainakin pari kertaa viikossa	9	52	15	13	36	5	28	28
kerran viikossa	13	17	23	18	17	15	22	19
pari kertaa kuukaudessa	26	18	34	41	28	35	25	28
joitakin kertoja vuodessa	25	10	25	28	15	29	19	21
harvemmin tai ei koskaan	27	3	3	0	4	16	6	4
yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100
(N)	(1 842)	(135)	(92)	(61)	(126)	(83)	(68)	(565)

Lähde: Simpura 1985, 58

Taulukko 2. Naisten juomatavat mies- ja naisvaltaisissa ammateissa

	miesvaltaiset ammatit				naisvaltaiset ammatit			
	arkki-tehdit	teknikot	poliisit	yht.	hammas-lääkärit	sairaan-hoitajat	tarjoilijat	yht.
juomistiheys								
keskiarvot	6,8	5,5	5,5	6,1	6,2	4,3	5,9	5,5
keskihajonta	2,1	2,0	1,9	2,1	2,1	2,4	2,4	2,4
usein juovat, %	52	15	13	32	36	5	28	25
(N)	(135)	(92)	(61)	(288)	(126)	(83)	(61)	(263)
käyttää alkoholia stressin lievittämiseen, %	66	47	47	55	38	29	60	42
(N)	(131)	(91)	(62)	(284)	(122)	(80)	(61)	(263)

(päivittäin tai lähes päivittäin) vaihtelevalla asteikolla, kuinka usein seuraavat terveydelliset ongelmat olivat vaivanneet heitä viime aikoina. Stressin oireet olivat seuraavat: päänsärky; väsymys, haluttomuus tai tarmottomuus; vaikeudet päästä uneen tai heräileminen öisin; sydämentykytykset tai epäsäännölliset sydämenlyönnit; huimauksen tunne; masennus; närästys, happovaivat, vatsakivut tai ripuli; ylirasittuneisuus; jännittyneisyys, hermostuneisuus tai ärtyisyys; itkuherkkyys; tunne siitä, että kaikki käy yli voimien; haluttomuus tai henkinen väsymys työhön lähtiessä. (Cronbachin Alpha oli .87.)

Maskuliinisuusasteikon lyhyessä versiossa olivat mukana seuraavat kymmenen osiota: puolustan omia näkemyksiäni, olen itsenäinen, itsevarma, vahva luonne, tehokas, johtamiskykyinen, kantaaottava, hallitseva, halukas ottamaan riskejä, hyökkäävä. (Cronbachin Alpha oli .83.) Feminiinisyysasteikon lyhyt versio koostui seuraavista kymmenestä osiosta: olen tunteellinen, myötätuntoinen, otan huomioon toisten tunteet, olen ymmärtäväinen, sääliväinen, halukas lohduttamaan, sydämellinen, hellä, lapsirakas ja lempeä. (Cronbachin Alpha oli .83.) Androgyynisten lokeroon sijoittui, jos sai molemmilla asteikoilla keskimääräistä korkeampia pistemääriä. Vastaavasti eriytymättömiksi luokiteltiin ne, jotka saivat molemmilla asteikoilla keskimääräistä alhaisempia pistemääriä. Maskuliininen sukupuoliroolisuuntau-

Taulukko 3. Mies- ja naisvaltaisten ammattien luonnehdintaa, %

	miesvaltaiset ammatit[1]	naisvaltaiset ammatit[2]	yht.
työn haasteellisuus	71	65	68
kireät aikavaatimukset	50	54	52
vuorotyö t. epäsäännölliset työajat	28	64***	45
tapaa miehiä työssä päivittäin	91***	57	75
on joutunut työssään sukupuolisen ahdistelun kohteeksi[3]	40***	19	30
työpaikalla esillä nakukuvia	27***	4	16
stressin oireita	41	43	42
työpaikalla huono ilmapiiri	47	41	44
alle 40-vuotias	69***	56	63
naimisissa	68	76*	72
lapsia	51	59	55
omat tulot suuret[4]	42	41	41
jos naimisissa: puolison tulot suuret[5]	38	43	41
jos naimisissa: omat tulot suuremmat t. samansuuruiset kuin puolisolla	50	54	52
sukupuoliroolisuuntautuminen			
androgyyninen	27	29	28
maskuliininen	29***	13	22
feminiininen	21	34***	27
eriytymätön	23	24	23
(N) kaikki	(293)	(280)	(573)
(N) naineet	(199)	(212)	(411)

[1]Miesvaltaiset ammatit = arkkitehdit, teknikot, poliisit.
[2]Naisvaltaiset ammatit = hammaslääkärit, sairaanhoitajat, tarjoilijat.
[3]24 viime kuukauden aikana.
[4]Suuret tulot = yli 7 800 mk.
[5]Suuret tulot = yli 9 100 mk.
*** $p < .001$
** $p < .01$
* $p < .05$

tuminen edellyttää keskimääräistä korkeampaa pistemäärää maskuliinisuusasteikolla ja keskimääräistä alhaisempaa feminiinisyysasteikolla. Vastaavasti feminiininen sukupuoliroolisuuntautuminen viittaa keskimääräistä korkeampaan pistemäärään feminiinisyysasteikolla ja alhaisempaan maskuliinisuusasteikolla.

TULOKSET

Naispuoliset arkkitehdit, hammaslääkärit, sairaanhoitajat, poliisit, teknikot ja tarjoilijat käyttivät alkoholia huomattavasti useammin kuin suomalaiset naiset yleensä (taulukko 1). Tutkituista naisista 28 prosenttia käytti alkoholijuomia vähintään kaksi kertaa viikossa, kun vastaava osuus koko naisväestöstä oli 9 prosenttia. Keskimäärin 25 prosenttia näiden kuuden ammattiryhmän naisista käytti alkoholia harvemmin kuin kerran kuukaudessa. Koko naisväestöstä harvoin joi 52 prosenttia.

Tutkittujen kuuden ammattiryhmän naisten juomatavoissa oli huomattavia eroja. Naispuoliset arkkitehdit, hammaslääkärit ja tarjoilijat joivat useammin kuin sairaanhoitajat, poliisit ja teknikot.

Ammattiryhmät jaettiin kahteen luokkaan niiden sukupuolirakenteen perusteella. Arkkitehdit, poliisit ja teknikot muodostivat miesvaltaisen ryhmän. Naisvaltainen ryhmä koostui hammaslääkäreistä, sairaanhoitajista ja tarjoilijoista.

Miesvaltaisilla aloilla työskentelevät naiset kuluttivat ryhmänä enemmän alkoholia kuin naisvaltaisten alojen naiset (taulukko 2). He myös käyttivät alkoholia stressin lievittämiseen useammin kuin perinteisiä naisten töitä tekevät naiset.

Naiset, joilla oli korkeampi sosioekonominen asema (arkkitehdit ja hammaslääkärit), käyttivät useammin alkoholia kuin alemman statuksen ammateissa työskentelevät naiset (teknikot, poliisit, sairaanhoitajat ja tarjoilijat). Tämä tulos on yhtenevä aiemmin mainitun kokonaisväestöä koskeneen tutkimuksen tulosten kanssa (Ahlström 1985). Naishammaslääkärit käyttivät kuitenkin alkoholia stressistä selviytymisen keinona harvemmin kuin arkkitehtinaiset.

Tarjoilijoiden runsas alkoholinkäyttö tulee ymmärrettäväksi niiden tutkimusten tulosten kautta, joissa on selvitetty ruoan ja juomien parissa työskentelevien juomatapoja (Slattery & al. 1986). Alkoholin helppo saatavuus työpaikalla todennäköisesti selittää pitkälle tarjoilijoiden juomatapoja. Heidän juomisensa saattaa kuitenkin myös liittyä siihen, että he tapaavat työssään — sen naisvaltaisuudesta huolimatta — runsaasti miehiä.

Taulukko 4. Naisten juomatavat mies- ja naisvaltaisissa ammateissa työolojen mukaan

	miesvaltaiset ammatit[1]				naisvaltaiset ammatit[2]			
	työn haasteellisuus		omat tulot		työn haasteellisuus		omat tulot	
	pieni	suuri	pienet	suuret	pieni	suuri	pienet	suuret
juomistiheys								
keskiarvot	5,9	6,3	5,8	6,7***	5,7	5,6	5,1	6,2***
keskihajonta	2,0	2,1	2,0	2,1	2,5	2,2	2,5	2,0
usein juovat, %	17	38***	22	47***	29	22	18	35**
(N)	(81)	(198)	(162)	(117)	(98)	(169)	(157)	(109)
käyttää alkoholia stressin lievittämiseen, %	47	58	49	61*	42	40	41	37
(N)	(81)	(196)	(162)	(114)	(85)	(166)	(147)	(107)

	miesvaltaiset ammatit[1]				naisvaltaiset ammatit[2]			
	aikapaineita		työaikamuoto		aikapaineita		työaikamuoto	
	vähän	paljon	säänn. päivätyö	vuorotyö t. vast.	vähän	paljon	säänn. päivätyö	vuorotyö t. vast.
juomistiheys								
keskiarvot	5,9	6,4*	6,3	5,8	5,2	6,0**	6,0**	5,3
keskihajonta	2,0	2,1	2,1	2,1	2,4	2,2	2,1	2,5
usein juovat, %	24	40**	36**	20	15	34***	30	21
(N)	(137)	(137)	(207)	(78)	(113)	(136)	(99)	(177)
käyttää alkoholia stressin lievittämiseen, %	49	61	56	51	32	46*	38	42
(N)	(136)	(137)	(201)	(80)	(111)	(131)	(95)	(167)

[1]Miesvaltaiset ammatit = arkkitehdit, teknikot, poliisit.
[2]Naisvaltaiset ammatit = hammaslääkärit, sairaanhoitajat, tarjoilijat.

Mies- ja naisvaltaisten ammattien luonnehdintaa

Naisten työoloissa mies- ja naisvaltaisissa ammateissa ei ollut suuria eroja (taulukko 3). Työn haastavuudessa, aikapaineissa tai työpaikan ilmapiirissä ei ollut lainkaan eroja. Naisvaltaisissa ammateissa oli tilastollisesti erittäin merkitsevästi enemmän naisia, joilla oli vuorotyö tai epäsäännölliset työajat. Sosiaalisia taitoja vaadittiin naisvaltaisissa työympäristöissä huomattavasti enemmän kuin miesvaltaisissa.

Miesvaltaisissa ammateissa oli enemmän kuin naisvaltaisilla aloilla päivittäisiä kontakteja miehiin, sukupuolista ahdistelua ja alastonkuvia työpaikoilla. Miesvaltaisissa ammateissa työskentelevät naiset olivat nuorempia ja harvemmin naimisissa kuin naisvaltaisten alojen naiset.

Työn laatu ja organisaatio ja naisten juomatavat

Miesvaltaisilla aloilla työskentelevät naiset, joilla oli haastava työ, ts. johtamistaitoa, järjestelykykyä, itsenäisiä ratkaisuja, vastuuta useiden henkilöiden työsuorituksista ja suurten kokonaisuuksien hallintaa vaativa työ, joivat useammin kuin muut (taulukko 4). He myös käyttivät alkoholia stressitilanteissa tilastollisesti merkitsevästi useammin kuin naiset, joilla oli vähemmän haasteellinen työ. Tuloksissa heijastuvat luultavasti ylemmille sosiaaliryhmille tyypilliset juomatavat. Tätä tukee se, että sekä mies- että naisvaltaisilla aloilla suurituloiset naiset käyttivät alkoholia useammin kuin naiset, joiden omat taloudelliset resurssit olivat vähäisemmät.

Sekä mies- että naisvaltaisissa ammateissa aikapaineet liittyivät tilastollisesti merkitsevästi usein toistuvaan juomiseen ja alkoholin

Taulukko 5. Naisten juomatavat mies- ja naisvaltaisissa ammateissa työtoverien vaikutuksen ja ainokaisstressin mukaan

	miesvaltaiset ammatit[1]				naisvaltaiset ammatit[2]			
	tapaa päivittäin töissä miehiä		kokenut sukupuolista ahdistelua[3]		tapaa päivittäin töissä miehiä		kokenut sukupuolista ahdistelua[3]	
	ei	kyllä	ei	kyllä	ei	kyllä	ei	kyllä
juomistiheys								
keskiarvot	5,0	6,3*	6,1	6,3	5,0	5,9**	5,4	6,3**
keskihajonta	2,4	2,0	2,3	1,8	2,5	2,2	2,4	2,1
usein juovat, %	12	34*	31	34	19	29*	22	33
(N)	(24)	(264)	(168)	(110)	(117)	(159)	(214)	(51)
käyttää alkoholia stressin lievittämiseen, %	42	56	52	60	35	45	35	65***
(N)	(24)	(260)	(164)	(111)	(112)	(150)	(204)	(49)

	miesvaltaiset ammatit[1]				naisvaltaiset ammatit[2]			
	työpaikalla esillä nakukuvia		työpaikalla huono ilmapiiri		työpaikalla esillä nakukuvia		työpaikalla huono ilmapiiri	
	ei	kyllä	ei	kyllä	ei	kyllä	ei	kyllä
juomistiheys								
keskiarvot	6,2	6,1	6,1	6,2	5,5	(6,6)***	5,5	5,5
keskihajonta	2,2	1,9	2,3	1,8	2,4	(1,6)***	2,4	2,5
usein juovat, %	34	25	34	28	24	(40)	23	25
(N)	(205)	(77)	(144)	(127)	(265)	(10)	(153)	(105)
käyttää alkoholia stressin lievittämiseen, %	53	60	52	56	40	(63)	36	48*
(N)	(204)	(75)	(141)	(129)	(253)	(8)	(146)	(99)

	miesvaltaiset ammatit[1] stressin oireita		naisvaltaiset ammatit[2] stressin oireita	
	vähän	paljon	vähän	paljon
juomistiheys				
keskiarvot	6,1	6,4	5,4	6,1*
keskihajonta	2,1	2,0	2,3	2,2
usein juovat, %	29	37	23	30
(N)	(153)	(106)	(133)	(100)
käyttää alkoholia stressin lievittämiseen, %	54	59	34	52**
(N)	(149)	(108)	(131)	(100)

[1]Miesvaltaiset ammatit = arkkitehdit, teknikot, poliisit.
[2]Naisvaltaiset ammatit = hammaslääkärit, sairaanhoitajat, tarjoilijat.
[3]24 viime kuukauden aikana.

käyttämiseen stressin lievittämiseksi. Juominen saattaa toimia selviytymiskeinona psyykkisesti vaativissa ja stressaavissa työtilanteissa.

Naisvaltaisilla aloilla naiset, joilla oli säännöllinen päivätyö, joivat useammin kuin vuorotyötä tai epäsäännöllisiä työaikoja vaativaa työtä tekevät naiset. Tämä liittyy enimmäkseen siihen, että sairaanhoitajista suurimmalla osalla (86 %) on vuorotyö tai epäsäännölliset työajat ja että he eivät käytä paljon alkoholia. Silti myös useimmilla tarjoilijoilla (91 %) on muu kuin säännöllinen päivätyö ja he juovat usein.

Miesvaltaisilla aloilla ne, joilla oli säännöllinen päivätyö, käyttivät alkoholia merkitsevästi useammin stressin lievittämiseen kuin ne, joilla

Taulukko 6. Naisten juomatavat mies- ja naisvaltaisissa ammateissa iän, perhesuhteiden ja tulojen mukaan

	miesvaltaiset ammatit[1]				naisvaltaiset ammatit[2]			
	ikävuosia		siviilisääty		ikävuosia		siviilisääty	
	alle 40	40—	naimisissa	naimaton	alle 40	40—	naimisissa	naimaton
juomistiheys								
keskiarvot	6,2	6,0	6,1	6,3	5,6	5,5	5,6	5,4
keskihajonta	1,9	2,5	2,2	1,9	2,2	2,7	2,4	2,4
usein juovat, %	30	34	32	32	22	28	25	22
(N)	(195)	(88)	(196)	(91)	(153)	(121)	(210)	(67)
käyttää alkoholia stressin lievittämiseen, %	56	49	53	58	41	39	39	45
(N)	(196)	(83)	(192)	(91)	(152)	(108)	(198)	(65)

	miesvaltaiset ammatit[1]				naisvaltaiset ammatit[2]			
	asema vanhempana		aviomiehen tulot[3]		asema vanhempana		aviomiehen tulot[3]	
	lapsia	lapseton	pienet	suuret	lapsia	lapseton	pienet	suuret
juomistiheys								
keskiarvot	6,3	6,0	6,0	6,5	5,8	5,4	5,0	6,3***
keskihajonta	2,0	2,2	2,0	2,2	2,3	2,5	2,5	2,0
usein juovat, %	31	33	27	40	23	25	15	38***
(N)	(140)	(147)	(106)	(67)	(112)	(165)	(106)	(79)
käyttää alkoholia stressin lievittämiseen, %	63**	46	57	48	44	38	37	40
(N)	(138)	(145)	(104)	(65)	(105)	(158)	(98)	(78)

	miesvaltaiset ammatit[1]		naisvaltaiset ammatit[2]	
	puolisoiden suhteelliset tulot		puolisoiden suhteelliset tulot	
	vaimon tulot samat t. suuremmat	miehen tulot suuremmat	vaimon tulot samat t. suuremmat	miehen tulot suuremmat
juomistiheys				
keskiarvot	6,6*	5,8	5,2	6,0*
keskihajonta	1,8	2,4	2,6	2,1
usein juovat, %	38	28	18	32*
(N)	(85)	(86)	(98)	(84)
käyttää alkoholia stressin lievittämiseen, %	59	46	35	43
(N)	(83)	(84)	(92)	(82)

[1]Miesvaltaiset ammatit = arkkitehdit, teknikot, poliisit.
[2]Naisvaltaiset ammatit = hammaslääkärit, sairaanhoitajat, tarjoilijat.
[3]Jos on naimisissa.

oli vuorotyö tai epäsäännölliset työajat. Tämäkin saattaa johtua siitä, että vuorotyötä tekevien ja epäsäännöllisiä työaikoja noudattavien määrät vaihtelevat eri ammateissa. Naispoliisit juovat harvoin, ja heillä on usein vuorotyö. Ammattien juomakulttuureilla on todennäköisesti suurempi vaikutus naisten juomatapoihin kuin työajoilla.

Työtoverien vaikutus, työpaikkakulttuuri ja naisten juomatavat

Riippumatta ammatin sukupuolirakenteesta naiset, jotka tapasivat työssään päivittäin miehiä, käyttivät merkitsevästi useammin alkoholia kuin naiset, jotka tapasivat työpaikallaan enimmäkseen muita naisia. Taulukon 5

luvuista näkyy selvästi miestyötoverien voimakas vaikutus työpaikalla.

Miesvaltaisissa ammateissa esiintyi paljon enemmän sukupuolista ahdistelua ja alastonkuvia työpaikoilla kuin naisvaltaisissa työympäristöissä. Kuitenkin usein toistuva juominen ja alkoholinkäyttö stressin lievittämiseen liittyivät merkitsevästi sukupuoliseen ahdisteluun vain naisvaltaisilla aloilla. Tämä johtuu siitä, että naistarjoilijat kokevat runsaasti sukupuolista ahdistelua ja häirintää. Peräti 47 prosenttia tarjoilijoista oli joutunut sukupuolisen ahdistelun kohteeksi, kun muissa naisvaltaisissa ammateissa toimivista naisista vain 10 prosenttia ilmoitti ahdistelusta.

Alastonkuvien ja alkoholinkäytön välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä. Suunta oli kuitenkin sama kuin sukupuolisen ahdistelun kohdalla: jos naisvaltaisilla aloilla oli työpaikoilla esillä nakukuvia, naiset käyttivät useammin alkoholia kuin silloin, jos kuvia ei ollut.

Työpaikan ilmapiirin ja juomistiheyden välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä. Kuitenkin naisvaltaisissa ammateissa työskentelevät naiset käyttivät alkoholia stressin lievittämiseen merkitsevästi useammin, jos ilmapiiri oli huono, kuin ilmapiiriltään myönteisemmillä työpaikoilla. Klikit, kateus, eristäminen ja suosikkijärjestelmä työpaikoilla saivat naiset käyttämään alkoholia stressin lievittämiseen etenkin naisvaltaisissa työympäristöissä.

Monista stressin oireista kärsivät naiset käyttivät alkoholia useammin ja heidän juomisensa oli useammin stressin lievitystä kuin naisilla, joilla oli vähemmän stressin oireita. Ero oli tilastollisesti merkitsevä naisvaltaisissa ammateissa.

Tulokset tukivat myös ainokaisstressihypoteesia. Naiset, jotka työskentelivät miesvaltaisilla aloilla ja joilla oli paljon stressiä, myös joivat useammin kuin muut. Kuitenkin myös naisvaltaisissa ammateissa stressin oireet liittyivät usein toistuvaan juomiseen ja alkoholinkäyttöön stressin lievittämiseksi.

Perhesuhteet ja naisten juomatavat

Vastoin odotuksia aineistossamme ei ilmennyt yhteyttä iän ja naisten juomatapojen välillä (taulukko 6). Myöskään perhesuhteet eivät korreloineet voimakkaasti naisten juomisen kanssa. Esimerkiksi siviilisäädyllä ei ollut mitään vaikutusta. Ainoa tilastollisesti merkitsevä ero oli se, että miesvaltaisissa ammateissa lapsettomat naiset käyttivät alkoholia lievittääkseen stressiä huomattavasti useammin kuin naiset, joilla ei ollut lapsia.

Kuten taulukosta 4 havaittiin, sekä miesettä naisvaltaisissa ammateissa suurituloiset naiset käyttivät useammin alkoholia kuin naiset, joiden omat tulot olivat pienemmät.

Taulukko 7. Naisten juomatavat mies- ja naisvaltaisissa ammateissa BSRI:llä mitatun sukupuoliroolisuuntautumisen mukaan

	sukupuoliroolisuuntautuminen									
	androgyyninen		maskuliininen		feminiininen		eriytymätön		yhteensä	
	miesv.[1]	naisv.[2]	miesv.[1]	naisv.[2]	miesv.[1]	naisv.[2]	miesv.[1]	naisv.[2]	miesv.[1]	naisv.[2]
juomistiheys										
keskiarvot	6,0	5,8*[3]	6,5[3]	5,5	6,0	5,0	6,1	6,1**[3]	6,2	5,5
keskihajonta	2,3	2,2	2,0	2,5	2,1	2,5	2,0	2,3	2,1	2,4
usein juovat, %	38	30	38	26	23	15	26	31	32	25
(N)	(78)	(80)	(82)	(38)	(61)	(94)	(65)	(64)	(286)	(276)
käyttää alkoholia stressin lievittämiseen, %	54	49**	61**	35	46	35	54	40	55	40
(N)	(77)	(78)	(83)	(37)	(61)	(85)	(61)	(62)	(282)	(262)

[1]Miesvaltaiset ammatit = arkkitehdit, teknikot, poliisit.
[2]Naisvaltaiset ammatit = hammaslääkärit, sairaanhoitajat, tarjoilijat.
[3]Feminiinisiin naisiin verrattuna.

Naimisissa olevien naisten juomatapoihin vaikuttivat myös aviomiehen tulot. Naisvaltaisilla aloilla suurituloisten miesten vaimot käyttivät alkoholia huomattavasti useammin kuin pienituloisten vaimot. Perinteisiä naisten töitä tekevien naisten juomatapoihin vaikuttaa siis koko perheen taloudellinen asema.

Puolisoiden suhteelliset tulot liittyivät jonkin verran naisten alkoholinkäyttöön. Naisvaltaisilla aloilla naiset, joiden puolisoilla oli korkeammat tulot kuin heillä, käyttivät usein alkoholia. Toisaalta miesvaltaisilla aloilla kaikkein useimmin joivat naiset, joiden tulot olivat suuremmat tai yhtä suuret kuin heidän puolisoillaan.

Tiivistäen voidaan sanoa, että miesvaltaisilla aloilla kaikkein useimmin käyttivät alkoholia naiset, joiden tulot olivat suuret sekä absoluuttisesti että puolison tuloihin verrattuna. Nämä naiset olivat aineistomme taloudellisesti itsenäisin tai menestyksekkäin ryhmä. Naisten henkilökohtaiset taloudelliset resurssit näyttävät liittyvän merkitsevästi siihen, omaksuvatko he uuden naisellisen vai miehisen juomatavan.

Sukupuoliroolisuuntautuminen ja naisten juomatavat

Odotusten mukaisesti maskuliiniset ja androgyyniset naiset joivat useammin ja käyttivät alkoholia stressin lievittämiseen useammin kuin feminiiniset naiset. BSRI:n lyhyttä versiota käyttäen mitatun sukupuoliroolisuuntautumisen ja naisten juomatapojen välinen yhteys ei kuitenkaan ollut täysin selkeä.

Taulukosta 7 näkyy, että miesvaltaisilla aloilla maskuliiniset naiset käyttivät useammin alkoholia kuin feminiiniset, androgyyniset tai eriytymättömiin kuuluvat naiset, vaikka erot eivät olleetkaan tilastollisesti merkitseviä. Odotusten mukaisesti maskuliiniset ja androgyyniset naiset käyttivät useammin alkoholia kuin feminiiniset tai eriytymättömät. Maskuliiniset naiset käyttivät myös alkoholia stressin lievittämiseen useammin kuin feminiiniset naiset.

Naisvaltaisilla aloilla taas androgyyniset ja eriytymättömät naiset käyttivät useammin alkoholia kuin feminiiniset naiset. Maskuliiniset naiset sijoittuivat näiden väliin. Androgyyniset naiset myös käyttivät alkoholia stressin lievittämiseen useammin kuin feminiiniset naiset. (Näin ei kuitenkaan ollut maskuliinisten naisten kohdalla.)

Muiden tulostemme kanssa yhteneväinen oli feminiinisten naisten vähäinen alkoholinkäyttö työpaikan sukupuolirakenteesta riippumatta. Miesvaltaisissa ammateissa maskuliiniset naiset käyttivät muita naisia useammin alkoholia stressinhallintakeinona, kun taas naisvaltaisissa ammateissa androgyyniset naiset joivat stressiä lievittääkseen. Maskuliiniset piirteet, siten kuin niitä on tässä mitattu, näyttävät olevan yhteydessä naisten runsaampaan alkoholinkäyttöön. Tarvitsemme kuitenkin vielä enemmän tietoa persoonallisuustekijöiden vaikutuksesta naisten juomatapoihin. Maskuliinisten naisten alkoholinkäyttö voi myös merkitä eri asioita. Se voi olla merkki itsenäisemmästä elämäntyylistä tai reaktio stressaavaan elämäntilanteeseen.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Naisten juomatapoja kuudessa ammattiryhmässä tutkittiin Etelä-Suomessa 1986 kerätyn kyselyaineiston pohjalta. Naisvaltaisia aloja edustivat hammaslääkärit, sairaanhoitajat ja tarjoilijat ja miesvaltaisia arkkitehdit, teknikot ja poliisit. Oletimme, että työtoverien vaikutuksen tai "ainokaisstressin" takia naiset omaksuisivat miehisen juomatavan työskennellessään samoissa ammateissa ja/tai työpaikoissa kuin miehet.

Työpaikan sukupuolirakenteen lisäksi muillakin työhön liittyvillä tekijöillä saattaa olla vaikutusta naisten juomatapoihin. Yritimme tutkia sellaisten tekijöiden kuin työn laadun, ts. ammattiaseman, tulojen, aikapaineiden ja työn haastavuuden, sekä työpaikan ilmapiirin vaikutusta naisten alkoholinkulutukseen. Näiden tekijöiden yhteyttä naisten juomiseen tutkittiin erikseen mies- ja naisvaltaisissa ammateissa ja työpaikoissa. Selvitimme myös alkoholinkäytön ja joidenkin henkilökohtaisten ominaisuuksien, kuten iän, perhesuhteiden, terveyden ja sukupuoliroolisuuntautumisen, välisiä yhteyksiä mies- ja naisvaltaisilla aloilla.

Alkoholinkulutusta mitattiin juomistiheydellä ja sillä, kuinka usein alkoholia käytettiin stressin lievittämiseen. Usein tapahtuvaa alkoholinkäyttöä pidettiin miehisen tai uuden naisellisen juomatavan merkkinä (Järvinen &

Ólafsdóttir 1989). Stressin hallinnan alkoholin avulla tulkittiin merkitsevän ongelmia työssä.

Oletettiin, että siirtyminen pois perinteisistä naisten ammateista johtaisi myös siirtymiseen perinteisestä naisellisesta juomatavasta uuteen naiselliseen tai miehiseen juomatapaan. Tutkimuksemme mukaan miesvaltaisissa ammateissa työskentelevät naiset noudattivat keskimäärin hieman useammin miehistä juomatapaa kuin perinteisten naisten alojen naiset. Työpaikkatasolla miehinen juomatapa oli selvästi yhteydessä päivittäisiin kontakteihin miesten kanssa. Miestyötoverien vaikutus oli tärkeä naisten juomatapojen selittäjä.

Työn laadun yhteys naisten juomatapoihin oli erilainen mies- ja naisvaltaisissa työympäristöissä. Miesvaltaisissa ammateissa korkea sosioekonominen asema, suuret tulot, haastava työ, aikapaineet ja säännölliset työajat liittyivät tilastollisesti merkitsevästi naisten tiheään alkoholinkäyttöön. Myös naisvaltaisissa ammateissa korkea asema, suuret tulot, aikapaineet ja säännöllinen päivätyö liittyivät alkoholinkäyttöön. Lisäksi naisvaltaisilla aloilla vaikutusta oli stressin oireilla, työpaikan huonolla ilmapiirillä ja sukupuolisella ahdistelulla.

Jotkin tulokset eivät ole yksiselitteisiä ja johtuvat ammattiryhmien erityispiirteistä. Esimerkiksi tarjoilijat, jotka joivat enemmän kuin toinen tutkittu alemman ammattiaseman naisvaltainen ryhmä (sairaanhoitajat), joutuivat usein sukupuolisen ahdistelun ja häirinnän kohteiksi. Tämä tuskin on ainoa syy heidän juomiseensa. On muitakin tekijöitä, kuten alkoholin helppo saatavuus.

Jatkossa olisi tärkeätä tehdä pitkittäisleikkaustutkimuksia ammatillisten alakulttuurien ja muiden tekijöiden vaikutuksesta naisten juomiseen. Seuraamalla samoja henkilöitä nuoruudesta ammatissa toimimiseen asti voitaisiin selvittää, missä määrin naisten juomatavan valintaan ovat vaikuttaneet työtoverit ja missä määrin taas persoonallisuustekijät, perhesuhteet, sosiaaliset verkostot, ammattiin valikoituminen jne. (vrt. Hammer & Vaglum 1989, 14).

Tässä aineistossa sellaiset demografiset tekijät kuin ikä ja siviilisääty eivät korreloineet merkitsevästi naisten alkoholinkäytön kanssa. Miesvaltaisissa ammateissa lapsettomat naiset käyttivät alkoholia enemmän stressinhallintakeinona kuin naiset, joilla oli lapsia.

Myös sukupuoliroolisuuntautuminen liittyi naisten juomiseen. Maskuliiniset ja androgyyniset naiset joivat hieman useammin kuin feminiiniset naiset. Tämä tulos on yhtenevä niiden tutkimusten kanssa, joiden mukaan naisalkoholisteilta puuttuu usein voimakas samastuminen feminiiniseen rooliin. Maskuliinisten ja androgyynisten naisten juomatavat tukevat myös käsitystä, jonka mukaan juominen kuuluu maskuliinisten ja androgyynisten naisten omaksumaan jännittävään ja itsenäiseen elämäntyyliin.

Millä tavalla nämä tulokset ennakoivat tulevaa? Alkavatko naiset muistuttaa miehiä juomatavoiltaan, jos he työskentelevät miesvaltaisissa ammateissa tai tapaavat työssään päivittäin miehiä? Varovaisesti arvioiden sukupuolten alkoholinkulutusta koskevat roolit saattavat jonkin verran yhdenmukaistua. Siirtyessään yhä kasvavin joukoin miesvaltaisille aloille naiset todennäköisesti omaksuvat miehisen juomatavan. Mutta on myös merkkejä siitä, että miehet ovat terveydellisistä syistä alkaneet omaksua naisellisia juomatapoja.

KIRJALLISUUS

Ahlström, S.: Naisten alkoholinkäyttö. Teoksessa: Simpura, J. (toim.): Suomalaisten juomatavat. Julkaisuja 34. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiö, 1985

Ahlström, S.: Henkilökohtainen tiedonanto 25.5.1989

Allardt, E.: Drinking norms and drinking habits. In: Allardt, E. & al. (eds.): Drinking and drinkers. Alcohol research in northern countries. Helsinki: The Finnish Foundation for Alcohol Studies, 1957

Beckman, L. J. & Bardsley, P. E.: The perceived determinants and consequences of alcohol consumption among young women heavy drinkers. The International Journal of the Addictions 16 (1981), 75—88

Bem, S. L.: Bem sex-role inventory professional manual. Palo Alto: Consulting Psychologists' Press, Inc., 1981

Bruun, K.: Drinking behaviour in small groups. Helsinki: The Finnish Foundation for Alcohol Studies, 1959

Fillmore, K. M.: When angels fall. In: Wilsnack, S. C. & Beckman, L. J. (eds.): Alcohol problems in women. New York and London: The Guilford Press, 1984

Gutek, B.: Sex and the workplace. San Francisco and London: Jossey-Bass Publishers, 1985

Haavio-Mannila, E.: Afternoon dances: Drinking contexts for women. In: Harford, T. C. & Gaines, L. S. (eds.): Social drinking contexts. National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism, Research Monograph No.

7. Washington, D. C.: U. S. Government Printing Office, 1981

Haavio-Mannila, E.: Alkohol, arbete och familj. En jämförelse mellan men och kvinnor. NAD-publikation 15. Helsinki: NAD, 1987

Haavio-Mannila, E. & Kauppinen-Toropainen, K. & Kandolin, I.: The effect of sex composition of the workplace on friendship, romance, and sex at work. In: Gutek, B. A. & Stromberg, A. H. & Larwood, L. (eds.): Women and work. An annual review 3. Newburg Park: Sage, 1988

Hammer, T. & Vaglum, P.: The increase in alcohol consumption among women: A phenomenon related to accessibility or stress? A general population study. Accepted for publication in British Journal of Addiction 1989

Hauge, R. & Irgens-Jensen, O.: Alkoholen i Norden. Helsinki: Hakapaino Oy, 1981

Hilton, M. E.: The presence of alcohol in four social situations: Survey results from 1964 and 1984. The International Journal of the Addictions 22 (1987), 487—495

Hoar, C. H.: Women alcoholics. Are they different from other women? The International Journal of the Addictions 18 (1983), 251—270

Holmila, M.: Young families and alcohol use in Finland and the Soviet Union. Contemporary Drug Problems 11 (1987), 649—672

Johnson, P. B.: Sex differences, women's roles and alcohol use: Preliminary national data. Journal of Social Issues 38 (1982), 93—116

Juntunen, J. & al.: Suomalaisten lääkärien alkoholinkäyttö. Suomen lääkärilehti 43 (1988), 45—52

Järvinen, M. & Ólafsdóttir, H.: Drinking patterns among women in the Nordic countries. In: Haavio-Mannila, E. (ed.): Women, alcohol and drugs in the Nordic countries. NAD-Publication 16. Helsinki: NAD, 1989

Kanter, R. M.: Men and women of the corporation. New York: Basic Books, Inc., 1977

Kaprio, J. & al.: Genetic influences on use and abuse of alcohol: A study of 5 638 adult Finnish twin brothers. Alcoholism: Clinical and Experimental Research 11 (1987), 349—356

Karasak, R. A.: Little control, lots of stress. Psychology Today, April 1989, 18—20

Kauppinen-Toropainen, K.: Ainokaiset työyhteisössä. Helsinki: Työterveyslaitos, 1987

Kauppinen-Toropainen, K. & Kandolin, I. & Haavio-Mannila, E.: Sex segregation of work in Finland and the quality of women's work. Journal of Organizational Behavior 9 (1988), 15—27

Kauppinen-Toropainen, K. & Haavio-Mannila, E. & Kandolin, I.: Who benefits from working in non-traditional workroles: Interaction patterns and quality of worklife. Accepted for publication in Acta Sosiologica 1989

Keil, T. J.: Sex role variations and women's drinking. Journal of Studies on Alcohol 39 (1978), 859—868

Knupfer, G.: Female drinking patterns. Selected papers presented at the 15th Annual Meeting of the North American Association of Alcoholism Programs. Washington, D. C.: NAAAP, 1964

MacKinnon, C.: Sexual harassment of working women: A case of sex discrimination. New Haven, Conn.: Yale University Press, 1979

Mooney, D. K. & al.: Correlates of alcohol consumption: Sex, age, and expectancies relate differentially to quantity and frequency. Addictive Behaviors 12 (1987), 235—240

Nordic Council of Ministers: Women and men in the Nordic countries. Facts on equal opportunities 1988. Copenhagen: Nord 58, 1988

Reskin, B. F. & Hartman, H.: Women's work — men's work: Sex segregation on the job. Washington, D. C.: National Academy Press, 1986

Ridlon, F. V.: A fallen angel. The status insularity of the female alcoholic. London and Toronto: Associated University Presses, Inc., 1988

Simpura, J.: Alkoholin vuosikulutus ja sen jakautuminen. Teoksessa: Simpura, J. (toim.): Suomalaisten juomatavat. Julkaisuja 34. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiö, 1985

Skog, O.-J.: The collectivity of drinking cultures: A theory of the distribution of alcohol consumption. SIFA-stensilserie 64. Oslo: Statens institutt for alkoholforskning, 1973

Slattery, M. & Alderson, M. R. & Bryant, J. S.: The occupational risks of alcoholism. The International Journal of the Addictions 21 (1986), 929—936

Sulkunen, P.: Raittiit. Teoksessa: Simpura, J. (toim.): Suomalaisten juomatavat. Julkaisuja 34. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiö, 1985

Wilsnack, S. C.: Sex role identification in female alcoholism. Journal of Abnormal Psychology 82 (1973), 253—261

Wilsnack, R. & Wilsnack, S. & Klassen, A. D.: Women's drinking and drinking problems: Patterns from a 1981 national survey. American Journal of Public Health 74 (1984), 1231—1238

Äärimaa, M. & al.: Mies- ja naislääkärien työ, ura, perhe ja stressi. Suomen lääkärilehti 43 (1988): 13, 28—34.

English Summary

Elina Haavio-Mannila — Kaisa Kauppinen-Toropainen — Irja Kandolin: Naisten juomatavat mies- ja naisvaltaisilla aloilla (Women's drinking patterns in male and female dominated occupations)

The general trend toward high consumption of alcohol in Europe has declined during the last years of the 1980s.

Until recently, an increase in drinking was most notable among women of all ages and young people under the age of 24. Today, however, changes in drinking patterns are taking place at the same rate in both genders and in all age groups.

In the Nordic countries (Sweden, Norway, Finland and Iceland) four patterns of alcohol consumption by women have been identified: the total abstainer, the traditional moderate drinker, the new drinker, and the masculine-type drinker. Older women typically belong to the first two categories, whereas younger women are more often found in the latter two categories. The most typical pattern for women is to drink wine a few times per year, and their annual consumption of alcohol is very low. However, total abstention has declined among women.

In this paper, women's drinking patterns were analysed according to the sex composition of their occupation and workplace. Our objective was to discover whether women employed in predominantly male occupations and workplaces adopt a masculine-type drinking pattern. We compared these patterns with those of women employed in predominantly female occupations and workplaces. We expected women in traditional female occupations to present the traditional moderate drinking pattern. We also examined the influence of some work-related factors, e. g. sexual harassment and time pressures, as well as some personality factors, e. g. sexual identity, on the use of alcohol among our sample of Finnish women.

Data for this study were obtained from 572 replies to questionnaires mailed in 1986 to women in six occupations — architects, dentists, police officers, technicians, nurses and waitresses. As expected, women in predominantly male occupations (architects, police officers and technicians) drank more often than women in predominantly female occupations (dentists, nurses and waitresses). They also drank as a stress-mitigating mechanism more often than did women in traditional female occupations. Also, women with masculine or androgynous personality orientation drank more often than feminine women did. The relationship of work-related factors to female alcohol consumption varied between predominantly male and predominantly female occupations and, accordingly, some intervention strategies are discussed.